УДК 37.015.31

Юлія Лабунець

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ НА ЗАСАДАХ МОРАЛІ СУЧАСНОЇ ГЕНЕРАЦІЇ У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ТВОРЧОСТІ ДЖ. Р. Р. ТОЛКІНА

Стаття присвячена проблемі формування світогляду сучасної генерації з точки зору єдності компонентів світогляду (філософія особистості, культура, свідомість, самоусвідомлення та спосіб мислення), а також виділення факторів оптимізації даного освітнього процесу. У статті автор робить акцент на доцільності та важливості використання науково-методологічних засад концепції виховання моральної особистості Дж. Р. Р. Толкіна у контексті формування світогляду сучасної особистості, як представника нової генерації. Пропонуються можливі шляхи формування світогляду представників сучасної генерації через реалізацію формування компонентів світогляду у системності та єдності.

Ключові слова: *світогляд; сучасна генерація; виховання моральної особистості; компоненти світогляду; Джон Рональд РуелТолкін; творчість Дж. Р. Р. Толкіна.*

Статья посвящена проблеме формирования мировоззрения современной генерации с точки зрения единства компонентов мировоззрения (философия личности, культура, сознание, самосознание и образ мышления), а также выделение факторов оптимизации данного образовательного процесса. В статье автор делает акцент на целесообразности и важности использования научно-методологических основ концепции воспитания моральной личности Дж. Р. Р. Толкина в контексте формирования мировоззрения современной личности, как представителя новой генерации. Предлагаются возможные пути формирования мировоззрения представителей современной генерации через реализацию формирования компонентов мировоззрения в системности и единстве.

Ключевые слова: *мировоззрение; современная генерация; воспитание моральной личности; компоненты мировоззрения; Джон Рональд Руел Толкин; творчество Дж. Р. Р. Толкина.*

The article is devoted to the problem of the modern generation's worldview forming according to the unity point of the worldview components (identity philosophy, culture, consciousness, self-consciousness and way of thinking), as well as the factors allocation of the given educational process. In the article the author focuses on the feasibility and importance of using scientific and methodological foundations of the J. R. R. Tolkien`smoral personality educational concept in the context of the modern person`s worldview

formation as a representative of the new generation. Possible ways of formation of contemporary generation worldview through the implementation of worldview forming components in consistency and unity.

Key words: *worldview; modern generation; moral personality education; the components of worldview; John Ronald Ruel Tolkien; J. R. R. Tolkien`s work.*

Головною тенденцію характерною для представників XXI століття (сучасної генерації) є націленість на швидкі темпи розвитку суспільства, що тяжіє до отримання максимального результату за найкоротший час, це бажання стосується не лише професійної сфери, але й особистісних очікувань особистості щодо побудови відносин, планів та в досягненні поставлених цілей.

У особистісному плані (пересікається із професійним) ідеально підготувати людини до життя здається неможливим, оскільки кожен новий день нашого стрімкого, непередбачуваного та мультифункціонального життя диктує оновленні правила, проте наявність певної концепції та можливість імплементування якої мало б змогу озброїти людину універсальними орієнтирами та механізмами діяльності щодо орієнтування та успішного вирішеннях всіх життєвих викликів та питань, може стати логічним та оптимальним ключем розв’язання даного питання.

Відповідно, до нашої думки, таким універсальним інструментом у вирішенні життєвих питань є світогляд, формування якого має стати центральним у підготовці особистості (для використання цінностей, орієнтирів та принципів взаємодії з собою та іншими особистостями) з метою її готовності та орієнтації до подальшої самоосвіти та самовдосконалення, що фактично і означає сформувати світогляд особистості.

Ми вважаємо доцільним розглядаючи формування світоглядів саме у контексті концепції виховання моральної особистості Дж. Р. Р. Толкіна, оскільки вона покликана забезпечити відчуття готовності моральної особистості за низкою аспектів: вільний вибір особистості; випробування владою; моральний обов’язок особистості; визначення ієрархії моральних цінностей; визначення особистісного сенсу життя, і тим самим формує арсенал життєвозначущих компетентностей та їх гнучке використання у мінливих умовах.

Отже, у процесі підготовки сучасної генерації до щасливого, гармонічного, змістовного та успішного життя важливим і актуальним завданням є формування світогляду особистості, а отже потребує цілеспрямованого і послідовного вивчення.

Вказана проблема не є новою, її торкались вітчизняні і зарубіжні вчені ще в середині минулого сторіччя. Проте розглядалась вона переважно стосовно постаті вчителя загалом або досліджувалися тільки окремі компоненти світогляду фахівця.

Питанню формування світогляду майбутнього вчителя загалом

присвятили свої дослідження К. Дмитрієва, І. Ісаєв, О. Леонтьєв, В. Сластьонін та інші, проте подібних робіт насправді зовсім небагато. Увага зосереджувалась переважно на питаннях формування світогляду школярів у навчальнійі громадській діяльності (М. Алексеєв, Т. Желєзнова, А. Жохова, В. Жукова, Б. Лихачов, Е. Моносзон, Р. Рогова, М. Огурцов, Р. Правдик, С. Рибін, Г. Школьник та ін.).

Відправною точкою у вирішенні вказаної проблеми ґрунтовно розроблена філософсько-методологічна основа формування світогляду, яку представили Р. Арцишевський, М. Ашманіс, О. Касьян, Т. Ойзерман, О. Спіркін, І. Сисоєнко, В. Шинкарук та ін. Свій вклад у соціологічне тлумачення поняття світогляду вклали Т. Авксентьєв, Б. Бабак, В. Василенко, Л. Дениско, П. Ландесман, О. Сметаніна, П. Федосеєва, які розкрили вплив соціальних факторів на становлення світогляду. Не залишилась ця категорія і поза увагою психологів, які досліджували категорії світогляду, методи його формування тощо. Займались цією проблемою Л. Божович, Б. Додонов, Р. Залеський, О. Ковальов,О. Краснобаєв, Н. Менчинська, Т. Мухіна, Т. Тамбовцева, Б. Теплов та ін.

Дж. Р. Р. Толкін неодноразова у своїй творчості, листах та лекціях наголошував на важливості сформованості світогляду для особистості як необхідного підгрунтя його багатоаспектної концепції виховання моральної особистості (вільний вибір особистості; випробування владою; моральний обов’язок особистості; визначення ієрархії моральних цінностей; визначення особистісного сенсу життя) [2; 3]. Особливий акцент освітянин робив на моральній самосвідомість особистості, що розглядалася як компонент сформованого світогляду, та розглядалася як усвідомлення особистістю власних рис характеру, потенційних можливостей, дій і вчинків, їхніх мотивів і наслідків, своїх моральних якостей, морально ціннісних орієнтирів, моральних цінностей, ставлення до інших людей, своєї діяльності і її значення для себе і суспільства. В тім з точки зору морально ціннісних орієнтацій, що особливо важливо відзначити в контексті виховання моральної особистості, зокрема у творчості Дж. Р. Р. Толкіна самосвідомість містить процес та результат неперервного оцінювання людиною своїх станів і діяльності (проявляється у самопізнанні, самовідчутті, самоаналізі, самооцінці, самоконтролі та самореалізації), що є невід’ємною частиною сформованого світогляду освіченої та вихованої людини, а особливо моральної особистості [3].

Таким чином, науковцями різних галузей була з’ясована суть поняття «світогляд», фактори, що впливають на його становлення, категорії, історичні типи, функції тощо. Поява великої кількості визначень цього поняття була зумовлена тим, що у кожній галузі до уваги брались різні його якості, різні фактори впливу, специфічний кут зору. У нашому дослідженні до уваги береться той факт, що світогляд формується в процесі особистісного та професійного становлення особистості. За тлумаченням

К. Дмитрієвої, розглядаємо поняття «світогляд» як динамічну «систему поглядів, переконань, цінностей та ідеалів особистості, що ґрунтуються на філософських, естетичних, психологічних, педагогічних, економічних, правових наукових знаннях, що визначають спрямованість його діяльності і знаходять своє вираження в самостійній особистісній позиції» [1, с. 7]. Автор розглядаючи специфіку формування світогляду, виділила тільки компоненти педагогічної дійсності, а саме: філософію освіти, культуру особистості, свідомість і самоусвідомлення, мислення і професійний світогляд. Оскільки, світоглядрозглядавсязокрема на прикладі вчителя, то були виділені компоненти (складові) професійно-педагогічного світогляду студентів: когнітивний, емоційно-ціннісний і дійово-практичний, що формуються протягом трьох етапів: орієнтації, присвоєння і перетворення.

Загалом, відокремлені компоненти майже збігаються зі структурою світогляду, яку запропонували В. Сластьонін, І. Ісаєв, Є. Шиянов [4, с. 72]. Відрізняється лише назва «інтелектуального» компонента, який у К. Дмитрієвої отримав назву когнітивного.

Подальшої деталізації вимагає розроблення основ професійної підготовки різних напрямів і спеціальностей з урахуванням їхньої вузької специфіки в контексті їх професійного світогляди, оскільки він є частиною світогляду особистості. При існуванні велика кількість досліджень світогляду у межах філософських, педагогічних, психологічних і соціологічних наук, недослідженим залишається питання формування світогляду сучасної генерації, зокрема у контексті концепції виховання моральної особистості Дж. Р. Р. Толкіна, яких сприяє формуванню саме високоморального, людяного, критичного і в той же час позитивістського світогляду із дивергентним мисленням. Окремої уваги, на нашу думку потребує питання з’ясування структури світогляду та ефективних шляхів до формування світогляду загалом та окремих його компонентів зокрема.

Метою нашої статті є з’ясування специфіки суті світогляду особистості, його структури і ефективної методики його формування у контексті концепції виховання моральної особистості Дж. Р. Р. Толкіна.

На думку лектора, професора та освітянина Дж. Р. Р. Толкіна яка нам імпонує, підготовка представників сучасної генерації до подальшого життя потребує сформованості світогляду, важливим аспектом якого в контексті становлення первинної мовної особистості (широко аспектна рідно-мовленнєва компетентність) має стати філологічний компонент. Світогляд має оформитися в цілісну систему поглядів, переконань, цінностей та ідеалів, що знайдуть своє втілення в подальшому його професійному вдосконаленні та матимуть позитивний вплив на формування світогляду дітей моральної особистості.

Згідно із зазначеною вище концепцією Дж. Р. Р. Толкіна, моральна особистість вважає людину вищою цінністю, ставиться до неї з безумовною пошаною, що не припускає ніяких виключень і спотворень.

Людство розглядається згідно цієї концепції як єдине ціле і всі люди рівні в своїй гідності і праві на повагу. Кожна людина володіє совістю і несе в собі можливість духовного прогресу, усвідомленої справедливості і готовності до зміни власної позиції. Ідеали не насилля потребують відповідної системи освіти і виховання. Сьогоднішньому світу не вистачає досвічених педагогів, моральних вихователів і духовних лідерів і проповідників, їхня відсутність призводить до етичної убогості, здичавіння людей [2].

Щодо структури світогляду особистості, будемо дотримуватись поглядів К. Дмитрієвої [1, с. 7], В. Сластьоніна, І. Ісаєва, Є. Шиянова [4, с. 72] і розглядатимемо його як комплекс когнітивного, емоційно-ціннісного та практичного компонентів. На нашу думку, вони являють три сторони діяльності моральної особистості, тобто її власний багаж знань, емоційно-вольову організацію та вміння і навички в структурі професійної діяльності.

Ми зупинимось на розгляді рекомендацій щодо формування світогляду студента, оскільки цей час є найоптимальнішим для формування світогляду на високоморальному рівні, згідно з концепцією виховання моральної особистості Дж. Р. Р. Йолкіна [6], який доцільно здійснювати у вищому закладі освіти під час участі його у виховній роботі та здійснення навчальної діяльності. Так, значний вплив на усі три компоненти світогляду справляє участь студента у виховних заходах, що стосуються збагачення внутрішнього світу студентів, такі як театралізовані постановки, участь у концертах, підготовка літературних вечорів або віталень, організація і проведення різноманітних вікторин, конкурсів, опитувань (крім збагачення соціокультурної й філологічної компетенцій, формуються естетичні смаки).Особливого значення, на нашу думку, у формуванні світогляду набувають заняття із дисциплін професійного циклу (теоретичні, й практичні дисципліни). Зазначимо, що кожний із видів заняття – лекція, семінар, практичне чи індивідуальне заняття, самостійна робота – за умови правильної розстановки акцентів містять значний потенціал для формування світогляду.

Ми рекомендуємо надати всім видам занять чіткої спрямованості на створення умов для вироблення в студентів поглядів, переконань, цінностей та ідеалів. Корисними для цього є лекції-проблематизації, що дозволяють викладачеві так організувати сприйняття матеріалу, щоб студенти мали нагоду не просто пасивно сприймати інформацію, а брати активну участь в аналізі тих чи інших фактів, критично ставитись до різних поглядів, формулювати висновки тощо. Практичні заняття в межах лекційних курсів дозволяють продовжити полеміку щодо найгостріших питань. Уміло організовані дискусії зазвичай допомагають створити міцнішу базу знань із теми, аніж сухий виклад завченого матеріалу.

Практичні дисципліни, особливо з основної іноземної мови, тематично оформлені навколо гострих проблем сучасного суспільства і дозволяють

впливати на різні сторони світогляду студентів. Так, згідно з чинною програмою, студенти п'ятого курсу працюють у межах тем, пов'язаних з об'єктивними і суб'єктивними явищами та процесами в суспільстві, таких як еміграція, взаємовплив різних культур, субкультури, релігійне розмаїття, світ науки, новітні інформаційні технології та інші. Вже у самій програмі назви загальних тем і підтем сформульовано так, щоб спонукати студентів до розвитку критичного мислення.

Крім заготовленого викладачем матеріалу, студентам варто пропонувати на постійній основі здійснення власної пошукової діяльності і відбору релевантної інформації. Наприклад наша практична діяльність продемонструвала доцільність у межах вивчення тем із взаємного переплетення культур, національних стереотипів студенти ознайомлювались із тематичним блоком інформації, обмінюватись повідомленнями з теми, готувати доповіді про вироблені в людському суспільстві стереотипи та їхню справедливість або помилковість. Потім студентам пропонувалось уявити себе представником якоїсь іншої національності та розповісти про себе з урахуванням помилкових і справедливих тверджень. Потім пропонувалось працювати в парах, де вони уявляли себе представниками різних культур і національностей, які опинилися в іншій країні. Вони обговорювали стан культурного та інших видів шоку та інші проблеми, що сприяє виробленню світогляду та значному його розширенню.

Важливою умовою, що має позитивно вплинути на формування світогляду, є участь у науковій діяльності, що представлена виконанням індивідуального науково-дослідного завдання, курсових робіт, бакалаврської і дипломної робіт. Науково-дослідницька робота студента сприяє подальшому виробленню професійно-ціннісних поглядів і переконань. Важливо, щоб студент дійсно сприймав себе як науковця і не ставився до виконуваної роботи формально. Викладач має спрямувати його мислення у потрібному напрямку, можливо підказати раціональні шляхи вирішення тієї чи іншої роботи, але ставитись із повагою до дослідницьких позицій студента і заохочувати його до наукового пошуку.

Сучасний гуманізм, що визнає ідеали ненасилля, декларує наявність у людини невичерпних можливостей для духовного та морального зростання є прекрасною умовою для формування світогляду особистості. Тому на нашу думку, навчально-виховний процес у виші має широкі можливості щодо формування світогляду особистості і найоптимальніше якщо ми маємо на увазі моральну особистість. Головне, щоб цей процес мав чіткий цілеспрямований характер, логічну побудову, дозволяв студентам відчувати себе повноправними учасниками своєї професійної підготовки. На зараз спостерігається позитивна тенденція щодо зростання у молодого покоління інтересу до науково-пізнавальних програм. Тому, залишається сподіватися, що надалі будуть враховані «нові» потреби юної аудиторії.

У висновку зауважимо, що сучасна молодь не є тільки споживачем,

який робить вибір серед предметів споживання, а є учасником політичних, соціальних і культурних співтовариств, в яких формування громадської думки і ціннісних структур багато в чому залежить від засобів масової інформації. Тому необхідна чітка позиція з боку держави щодо політики ЗМІ і оптимального використання їх потенціалу для виховання такого молодого покоління, яке могло б гідно зустріти виклики майбутнього.

Проблема є малодослідженою, тому перспективою подальших наукових розвідок убачаємо в детальному розробленні окремих спецкурсів, спрямованих на розвиток світогляду майбутніх фахівців різних галузей, а також у дослідженні потенціалу фахових дисциплін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дмитриева Е. В. Формирование профессионального педагогического мировозрения будущего учителя: автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. пед. наук: спец. 13.00.08 – «Теория й методика профессионального образования» / Екатерина Владимировна Дмитриева; Астраханский гос. ун-т. – Астрахань, 2003. – 20 с.
2. Лабунець Ю. О. Виховання моральної особистості через формування ціннісних моральних орієнтаціях у творчості Дж. Р. Р. Толкіна / Ю. О. Лабунець // Первый независимый научный вестник. – 2015 – № 2. – Ч. 1 – С. 40–44.
3. Лабунець Ю. О. Концепція виховання моральної особистості у творчості Дж. Р. Р. Толкіна у контексті її імплементації у сучасний освітній простір / Ю. О. Лабунець // Науковий журнал «Молодий вчений». – 2015 р. – № 9 (24) вересень. – Ч. 1. – С. 163–166.
4. Сластенин В. А. Педагогика: учеб. пособие для студ. вьюш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, Й. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.
5. Carpenter H. J. R. R. Tolkien: A Biography / Humphrey Carpenter. – New York: Houghton Mifflin, 2000. – 290 p.
6. The Letters of J. R. R. Tolkien / Edited by Humphrey Caprenter. – London: Harper Collins, 1995. – 502 p.
7. The Moral Domain: Essays in the ongoing discussion between philosophy and social science / Ed. By Th. E. Wren in coop, with W. Edelstein. – Nunner-Winkler. Cambridge Press, 2005 – 414 p.
8. Tolkien J. R. R. The Hobbit, or There and Back Again / J. R. R. Tolkien. – New York: Ballantine Books, 1965. – 310 p.